

2. История полиции России: Краткий исторический очерк и основные документы. Учеб. Пособие. – М.: Щит–М, 1998. – 200 с.

3. Кручинин В.Н. Становление и развитие законодательства о полиции в России в XVIII – нач. XX в.: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Акад. управления МВД России. – М., 1998. – 23 с.

4. Любар М.Г. Кадрове забезпечення органів загальної та політичної поліції Російської імперії у кінці XVIII – на початку XX ст.: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – Харьков, 2002. – 19 с.

5. Нарбутов Р.В. Полиция Российской империи (1862–1917 гг.): Историко–правовой аспект: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / ВЮЗШ МВД РФ. – М., 1992. – 24 с.

6. Органы и войска МВД России. Краткий исторический очерк. (В.Ф. Некрасов, А.В. Борисов, М.Г. Детков и др.). – М.: Объединенная редакция МВД России, 1996. – 462 с.

7. Памятная книжка для Екатеринославской губернии. – Екатеринослав: Тип. губ. правления, 1860.

8. Перегудова З.И. Политический сыск в России (1880–1917 гг.). – М.: РОССПЭН, 2000. – 353 с.

9. Печатные записки 494. Представление Департамента полиции «О преимуществе службы городских». – [М], –1891–1892.

10. Полиция и милиция: страницы истории / А.В. Борисов, А.Н. Дучин, А.Я. Малыгин и др. – М.: Наука, 1995. – 318 с.

11. Полное собрание законов Российской империи, собр. 2–е, отд. 2–е, Т.ХХIII, №22906.

12. Российский государственный исторический архив. – Ф.1286. – Оп.30. – Д.60. – 439 л.

13. Там само. – Оп.39. – Д.26. – 533 л.

14. РГИА. – Д.71. – 8 л.

15. Россия. Государственный совет. Секретный и главный комитеты по крестьянскому делу Материалы (1857–1861). – [М., 1861].

16. Рыжов Д.С. Борьба полиции России с профессиональной преступностью (1862–1917 гг.): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Акад. управления МВД России. – М., 2000. – 23 с.

17. Сизиков М.И. История полиции в России (1718–1917): становление и развитие общей регулярной полиции в России XVIII века. Вып. 1. – М.: А.П.О., 1992. – 68 с.

18. Сизиков М.И., Борисов А.В., Скрипилев А.Е. История полиции в России (1718–1917). Вып. 2. – М.: А.П.О., 1992. – 56 с.

19. Тот Ю.В. Полиция Российской империи (1862–1917 гг.): Историко–правовой аспект: Реформа уездной полиции в правительственной политике России в XIX веке: Автореферат дис... док. истор. наук: 07.00.02 / С.–Петербург. гос. ун–т. – СПб., 2003. – 38 с.

20. Холод Ю.А. Загальна поліція Російської імперії в Україні у 1862–1905 рр.: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – Харьков, 2002. – 20 с.

21. Центральный державный исторический архив Украины м. Київ. – Ф.442. – Оп.192. – Спр.160. – 167 арк.

22. Ярмиш О.Н. Каральный аппарат самодержавства в Украине в кінці XIX – на початку XX ст. – Харків: Консум, 2001. – 288 с.

23. Ярмыш А.Н. Карательный аппарат самодержавия на Украине (1895–1917 гг.): Автореф. дис... док. юрид. наук: 12.00.01 / Харьк. юрид. ин–т. – Харьков, 1991. – 30 с.

24. Ярмыш А.Н. Наблюдать неотступно ... Административно–полицейский аппарат царизма и органы политического сыска в Украине в конце XIX – начале XX веков. – К.: Юринформ, 1992. – 186 с.

Korotenko, D.V. Development of a general police in Ekaterinoslav province in the second half of the nineteenth century: milestones

Author analyzes the main stages of becoming of the police in Ekaterinoslav province. Describes the place and role of the police in the context of the transformation of modernization processes in the Russian Empire in the second half of the nineteenth century. Special attention is paid to the structure, states, material support of county and city police.

Key words: «Temporary Rules», police chief, ispravnik, police constable, gorodovoy, factory police.

УДК 947.083.5/72(477.4)

Коляда І.А., Вергун С.І.

Транспортна жандармерія: до історії становлення поліцейських управлінь залізниць у Російській імперії

Розкрито етап становлення транспортної жандармерії, її роль та місце у системі правоохоронних органів Російської імперії.

Ключові слова: транспортна жандармерія, О.Бенкендорф, поліцейські управління залізниць, положення.

«...Нова поліція повинна вжити всіх можливих зусиль для завоювання нового морального авторитету, який слугуватиме кращим гарантом її суспільного визнання»

(О.Бенкендорф)

Система правоохоронних органів, що діють у межах дотримання законності, відіграє важливу роль у внутрішньополітичному житті сучасної незалежної України, адже на її плечі лягає багато важливих обов'язків, які прямо пов'язані з забезпеченням безпеки та громадського порядку, що фактично виступає одним з ключових аспектів життєдіяльності правової держави.

Не менш важливим чинником внутрішньополітичної стабільності держави є її економічний поступ. Одним із чинників якого виступає стабільна робота залізничного транспорту. Тому залізниці, фактично від часу початку свого функціонування і до сьогодні, є однією із основних складових ланок розвитку економіки.

За умов утвердження ринкової економіки, появи різних форм власності підприємств, які обслуговують залізниці зростає роль і значення діяльності правоохоронних органів, що значно розширює сферу їхньої діяльності, яка розповсюджується і на залізничний транспорт.

У XIX ст., за часів Російської імперії, до складу якої входила Наддніпрянська Україна, безпеку функціонування залізничних сполучень забезпечувала транспортна жандармерія, яка спочатку являла собою військово–поліцейський підрозділ (залізничні поліцейські управління) в системі міністерства шляхів сполучень, що згодом виокремлюється в окрему військово–поліцейську структуру в системі Окремого корпусу жандармів, який підпорядковувався безпосередньо товаришу міністра внутрішніх справ (заступнику міністра).

Вивчення та аналіз досвіду діяльності правоохоронних органів Російської імперії в системі залізничного транспорту з можливою його застосуванням до сучасних умов визначає актуальність нашого дослідження.

Сучасний стан розвитку української історичної науки вимагає переосмислити та об'єктивно оцінити діяльність інституту жандармерії, його структурних підрозділів, подолавши ідеологічні штампи та підходи марксистсько–ленінської методології а також дати правильну оцінку роботи О.Бенкендорфа.

У дорядянській, радянській та сучасній російській і вітчизняній історіографії щодо діяльності О.Бенкендорфа, жандармерії та її структурних підрозділів, в тому числі і жандармського поліцейського управління залізниць, існують неоднозначні оцінки.

Функціонування транспортної жандармерії як окремого воєнізованого поліцейського управління у Російській імперії розроблено такими дослідниками, як: Т.Деревніна [6], Ю.Гончарова [3], В.Сироткін [23], І.Оржеховський [19], С.Волков [2], С.Міроненко [17], А.Піпін [20], М.Лемке [15], Н.Шильдер [27], Я.Гордін [4], О.Ейдельман [7], Н.Єрошкін [10], Е.Стогов [24], А.Трошкін [25], Л.Височков [1], А.Чукар'єв [26].

Наукова новизна нашого дослідження полягає у спробі виокремити етапи в історії організації охорони залізниць та розкрити період становлення й формування транспортної жандармерії протягом першої половини XIX ст. в Російській імперії у контексті

діяльності О.Бенкендорфа по створенню Корпусу жандармів, адже діяльність залізничної жандармерії включала в себе характерні риси, які притаманні як державному так і суспільному ладу дореволюційної Росії.

З французької мови, як зазначають сучасні енциклопедичні та спеціалізовані словники, термін «жандарм» (*gensd'armes*) означає «люди зброї» [18, с.424,3, с.138], «озброєні люди» [4, с.492], «солдат поліції» [18, с.89].

У 1445 р., у Франції, вперше в світовій військовій практиці королем Карлом VII було вжито термін «жандарм» щодо заснованої ним першої в країні регулярної кінноти, наказавши у кожній королівській (ордонансній) роті мати в своєму складі не менше 100 жандармів, т.б. важко озброєних дворян. Дворянин, зарахований до роти жандармів, повинен був мати власний почет (пажі, зброєносці, ратники, кінні стрільці та слуги). Згодом важкоозброєних дворян-кавалеристів стали називати кірасирами. А сам термін «жандарм» набуває іншого значення: ним у арміях Франції та Пруссії стали називати військовослужбовців спеціальних полків воєнної поліції.

Вперше жандармерію, як особливий вид державної поліції, організований на військових засадах, було сформовано під час Великої Французької революції, у 1791 р., для спеціального нагляду за внутрішнім порядком [18, с.67]. Як писав імператор Наполеон брату Жозефу у листі від 16 травня 1806 р.: «жандармерія – найефективніший спосіб для підтримки правопорядку у країні, це наполовину воєнний та наполовину цивільний нагляд, який поширюється всією територією з метою збору та інформування про справжній стан речей» [9, с.265]. Утворена революцією жандармерія виявилась необхідною і режиму періоду Реставрації у Франції, урядовці якого вбачали у ній «досить корисну установу, яка є найбільш надійною гарантією порядку та внутрішньо-суспільного спокою» [10, с.265].

З часом такі спеціальні жандармські військові підрозділи почали створювати і в інших європейських країнах.

Перші жандармські формування в Російській імперії з'явилися у 1792р.: майбутній імператор – царевич Павло Петрович у складі свого військового підрозділу у Гатчині заснував кінний загін, який називали або кірасирським або жандармським полком. З початком царювання Павла I, у 1796 р., цей підрозділ було включено до складу лейб-гвардії кінного полку [18, с.67].

З 1810 р. у містах Росії існував спеціальний підрозділ з поліційними функціями – Окремий корпус внутрішньої варті, який використовувався місцевою адміністрацією «для навчання рекрутів, у разі необхідності затримувати крадів, грабіжників, спротиву владі; при стягненні податків та недоїмок» [18, с.67]. Окремий корпус внутрішньої варті складався з поліційних драгунських команд (кінних частин), підпорядкованих як обер-поліцейським, так і командирам гарнізонів. У 1817 р. у складі Окремого корпусу внутрішньої варті було сформовано дивізіони кінної міської поліції – жандармерії внутрішньої варті (два – у Петербурзі та Москві, 56 – у губернських центрах та у портових містах) [18, с.67].

Під час російсько-французької війни 1812–1814 рр. окремі жандармські формування знову з'являються, як спеціальні тимчасові військові підрозділи при штабах командирів військових корпусів, що перебували у Франції. За наказом головнокомандуючого фельдмаршала М.Барклая-де-Толлі від 10 червня 1815 р.: «у кожному кавалерійському полку має бути обрано по одному офіцеру, що відмінно володіє французькою та заслуговує довіри, якому підпорядкувати по одному унтер-офіцеру та по 5 рядових старослужбовців бійців зразкової поведінки. Особам цим називатися жандармами. Їхніми обов'язками має бути нагляд за дотриманням дисципліни під час походу та привалів (на біваках), при розквартируванні, а під час бою вони мають складати собою загони, що розташовуються позаду військ, і перешкоджають діям мародерів, також забезпечення доставки поранених на перев'язувальні пункти, пошук. Їх також в разі необхідності можна залучати до охорони населених пунктів, панських садіб» [11, с.266].

По закінченню війни (1812–1814 рр.) ці формування було ліквідовано. Наказом головнокомандуючого від 27 серпня 1815 р. їхні поліційні функції було покладено на Борисоглібський драгунський полк, який було перейменовано у жандармський та розосереджено невеликими підрозділами серед армійських частин. Військовослужбовцям цього полку встановлювався подвійний оклад та встановлювалась спеціальна форма

одягу: мундири, шинелі та кашкети світло-синього кольору. У листопаді 1815 р. із молодших офіцерів гвардійської кавалерії було сформовано лейб-гвардії жандармський на півескадрон [18, с.67].

Отже, у Росії вже існувала мережа поліційних органів, яка на 1826 р. всього нараховувала близько 60 жандармських поліційних підрозділів, сформованих двома шляхами: зі служб при губернських адміністраціях та з військових підрозділів, але єдиного централізованого управління ними не існувало.

Початок XIX ст. в історії Європи був відзначений економічною модернізацією та суспільними трансформаціями, обумовлених промисловим переворотом, що розпочався в умовах кризи аграрно-ремісничої цивілізації і забезпечив її перехід до індустріального суспільства. Європі XIX ст. притаманний динамізм, що набагато перевершує все відоме нам з попередніх часів. Європа вібрала небаченою доти силою: технічними спроможностями, економічною могутністю, культурним розквітом, владою над рештою континентів.

20–30-ті роки XIX ст. в історії Європи відзначені повстаннями та революційними подіями, наростанням національно-визвольних рухів. За прикладом Іспанії, де в результаті військового перевороту відбулася зміна державного устрою, «мода» на змови військових не оминула і Російської імперії.

Суспільно-політичне життя Росії 20–30-тих рр. XIX ст. вирізняється прагненнями молодого покоління дворян переосмислити досвід нещодавніх подій (Великої Французької революції, Наполеонівських війн в Європі, творення Священного Союзу монархів) та активною участю у діяльності різних громадських об'єднань, гуртків, салонів, клубів, масонських лож, таємних політичних товариств, організацій. Участво в цих організаціях молоде покоління дворян прагнуло до оновлення державних засад імперії Романових. В історичній ретроспекції їх стали називати декабристами, за кінцевим результатом їхньої діяльності, що завершився спробою державного перевороту, яка в історії Росії відомо ще як «повстання декабристів 14 грудня 1825 року» на Сенатській площі, ставши тим імпульсом, що спонукав нового імператора Миколу I (1825–1855 рр.) до реформування існуючої системи влади самодержавної Росії [7, с.114–115].

Вплив подій 14 грудня 1825 р., як і розгортання революцій у Європі протягом наступних десятиліть, як зазначає сучасний російський дослідник Л.Височков, виявилось, з однієї сторони, у прагненні імператора Миколи I провести реформування самодержавної системи бюрократично – канцелярськими методами, полишаючи недоторканими її абсолютистські засади і не включаючи у цей процес широкі соціальні верстви, з іншого боку – забезпечити максимальну централізацію державної влади, очолювану особисто імператором [1, с.135]. Оцінюючи внутрішню політику Миколи I, російський історик дорадянського періоду О.Корнілов писав: «Управлінська система імператора Миколи I була однією з найуспішніших спроб реалізації ідеї освіченого абсолютизму» [8, с.193].

Як відмічають сучасні історики, саме реакція тогочасного російського суспільства на події «14 грудня 1825 р.» стали тим визначальним фактором, що означив курс Миколаївського реформування в дусі консерватизму, відмови від ліберальних реформ попереднього царювання Олександра I [1, с.136]. Російське суспільство чекало від нового імператора реформ. М.Фок, у серпні 1826 р., доповідав О.Бенкендорфу, особі на той час найбільш наближеній до царя: «Всі чекають, якщо не суттєвих змін, то принаймні часткового реформування в системі управління, яке в край є необхідним! Зрозуміло, що такі кроки молодого царя можуть не знайти підтримки, як серед опозиційно налаштованих осіб, так і тих, яких влаштувала б ситуація збереження умов для зловживань» [2, с.142].

Сучасні російські дослідники історії державного управління зазначають, що друга чверть XIX ст. в історії Росії – це період подальшої централізації державного управління на всіх рівнях з посиленням особистої ролі імператора у розробці та прийнятті рішень» [2, с.142]. Російський історик дорадянської історіографії В.Ключевський характеризує ці тенденції зазначав: «Основні принципи управлінської системи полишалися непорушними, але розпочавши царювати величезною імперією без наміру опиратися на суспільну підтримку, імператор Микола I мав ускладнити механізм центральних органів імперської влади. Саме у період його царювання з'явилась величезна кількість

нових департаментів у старих відомствах, нових канцелярій, комісій. Це був час безлічі комітетів, комісій, як створювались при необхідності вирішення будь-якого питання чи суспільного, чи державного життя. Найяскравіше реформування управлінської системи виявилось у організації досить складного та громіздкого управлінського механізму» [6, с. 615].

Однією із складових такого реформування управлінського апарату самодержавної Росії стала реорганізація в діяльності «Особливої канцелярії міністерства внутрішніх справ», завдання якої, згідно таємної інструкції імператора, полягало у: «нагляді за суспільними настроями, за чутками, що поширювались, шпигуванні за іноземцями, що викликали підозру, контролі за діяльністю самих чиновників поліційного відомства» [1, с. 143]. 31 січня 1826 р. у складі «Особливої канцелярії міністерства внутрішніх справ» було створено два відділення: «Першого» – відповідало за виконанням царських розпоряджень та підготовкою доповідей царю, кадровим забезпеченням інституцій розпорядного апарату влади; «Другого» – здійснювало роботу по завершенню кодифікації законодавства імперії. Згодом було створено «Третє відділення Особистої Його Імператорської Величності Канцелярії», «як вищої поліції», інституції, яка на відміну від попередніх відомств у сфері політичного розшуку, мала опиратися вже на існуючу систему жандармських підрозділів [1, с. 143].

Імператор Микола I, придумавши військовий заколот гвардії, відразу ж поставив за мету сформувати дієвий управлінський механізм забезпечення непорушності засад його імператорської влади та гарантії для самодержавного правління у майбутньому захисту від будь-якої спроби його знищення. Ці наміри імператора знайшли своє втілення у проекті генерал-лейтенанта Олександра Христофоровича Бенкендорфа (1782–1844 рр.), найбільш довіреної особи нового імператора Миколи I під час повстання декабристів на Сенатській площі, який відразу ж після трагічних подій повстання 14 грудня 1825 р., ще під час роботи слідчої комісії у справі декабристів, розробив організаційний проект створення органу для відвернення «неочікуваних надзвичайних подій» [12, с. 256].

У січні 1826 р., мотивуючи «убогістю нашої поліції» та вважаючи «Кожна порядна людина усвідомлює необхідність сильної поліції, яка б забезпечувала правопорядок та суспільний спокій і попереджувала безлад та можливі злочини» [1, с. 143], О. Бенкендорф подав імператору Миколі I свій проект створення вищої поліції, виклад якого склав дві сторінки.

За його задумом нова поліція «повинна вжити всіх можливих зусиль для завоювання нового морального авторитету, який слугуватиме кращим гарантом її суспільного визнання» [13, с. 257]. І на відміну від попереднього, що діяв у столиці і не мав відповідних «очей та вух» на місцях, діяльність новоствореного корпусу жандармів мала б опиратися на мережу силових структурних підрозділів, створених по всій імперії, та здатного надати необхідну допомогу цивільним та військовим міністрам і, навіть, пересічним підданам. При обов'язковій централізації, у новій вищій поліції кадровий склад мав би відповідати критеріям, за якими «у чесних людей виникало б бажання попередити владу про злоумисел чи змову», а «кращими заохоченнями були б звання та нагороди». Разом з тим, він не заперечував необхідності залучення до співпраці з корпусом жандармів інформаторів, корисливих у своїх бажаннях осіб, а також працівників пошти та телеграфу [14, с. 258].

Як на наш погляд, справедливо, відзначають дослідники, у цьому і полягала основна відмінність, запропонованої О. Бенкендорфом, нової вищої поліції.

Імператор не тільки ознайомився з поданим проектом, але й передав його на розгляд начальнику Головного штабу І. Дібічу і графу П. Толстому, з неодмінним побажанням «після розгляду повернути особисто Його Імператорській Величності з пропонуваними пропозиціями» [15, с. 259]. Після цього цар власноруч відредагував проект та передав його авторові. 27 червня 1826 р. О. Бенкендорф подав імператору Миколі I остаточний варіант, до якого додавалася супроводжувальна доповідна: «Я шлю Вашій Імператорській Величності проект про створення Третього відділення Вашої Імператорської Величності канцелярії. Його укладено з урахуванням висловлених Вашими зауважень до останнього варіанту проекту щодо цієї установи» [16, с. 259].

25 червня 1826 р., в день народження імператора Миколи I, було видано указ про призначення «генерал-ад'ютанта і кавалера» О. Бенкендорфа шефом жандармів. З

липня 1826 року цей акт доповнено іменним імператорським указом міністерству внутрішніх справ, основу якого склав доопрацьований «проект О. Бенкендорфа» – «О присоединении Особенной канцелярии министерства внутренних дел к собственной Его Величества канцелярии», в якому зазначалося: «Призваная нужным устройть под начальством генерал-адъютанта Бенкендорфа Третье отделение при Собственной Моей канцелярии,

Моя повелеваю:

Особенную канцелярию Министерства внутренних дел уничтожить, обратя по выбору генерал-адъютанта Бенкендорфа часть чиновников оной под управлением действительного статского советника фон Фока в состав сего отделения.

Предметами занятий сего 3 отделения Собственной Моей Канцелярии назначаю:

1. Все распоряжения и известия по всем вообще случаям вышшей полиции.
2. Сведения о числе существующих в государстве разных сект и расколов.
3. Известия об открытиях по фальшивым ассигнациям, монетам, штемпелям, документам и проч., коих розыскания и дальнейшее производство остаётся в зависимости министерств: финансов и внутренних дел.
4. Сведения подробные о всех людях, под надзором полиции состоящих, равно все по сему предмету распоряжения.
5. Высылка и размещение людей подозрительных и вредных.
6. Заведывание наблюдательное и хозяйственное всех мест заточения, в кои заключаются государственные преступники.
7. Все постановления и распоряжения об иностранцах, в России проживающих, в предел государства прибывающих и из ононого выезжающих.
8. Ведомости о всех без исключения происшествиях.
9. Статистические сведения, до полиции относящиеся.

На основании сих начал предписываю вам:

1. Переобразовать тотчас по вышеписанному Особенную канцелярию Министерства внутренних дел в состав 3 отделения Собственной Моей канцелярии.
2. Распределить все производившиеся в сей канцелярии дела, кои выше не обозначены и кои оставатися должны в заведывании Министерства внутренних дел, по другим департаментам сего министерства.
3. Предписать всем начальникам губерний и сообщить другим лицам, до которых сие касается может, дабы они о всех вышеизложенных предметах, входящих в состав 3 отделения Собственной Моей канцелярии, доносили прямо на имя Моё, с надписаным по 3 отделению сей Моей канцелярии.

Наконец,

4. Войти в надлежащее сношение с генерал-адъютантом Бенкендорфом о всех средствах, кои представляются успешнейшими к исполнению сего устройства» [14].

Порівнюючи визначені указом компетенції «Третього відділення» з попередніми функціями реорганізованої «Особливої канцелярії», як зазначає російський дослідник М. Єрошкін, до попередніх повноважень додалося ще двоє принципово нових: здійснення політичного нагляду та збір і систематизація інформації щодо «всіх без виключень подій, обов'язок контролю за суспільними настроями та пересудами, чутками про дії уряду» [5, с. 162].

Отже, «найважливішими напрямками у діяльності новоствореної вищої імперської поліційної інституції стали «безпека престолу і громадського спокою в імперії» [5, с. 162].

12 липня 1826 р. шефу жандармів О. Бенкендорфу було підпорядковано практично всі (за виключенням гвардійського напівескадрону) жандармські частини та підрозділи (яких на 1826 р. нараховувалось 59). Ось як про це повідомляв новому начальнику жандармів начальнику Головного штабу І. Дібіч: «Государ імператор мав честь призначити ваше превосходительство шефом жандармів. У зв'язку з цим всі жандармські підрозділи (гвардійські, армійські, Литовського та Сибірського корпусів, внутрішньої варті) безпосередньо підпорядковуються Вам» [13, с. 266].

Одним із підрозділів, як зазначає сучасна російська дослідниця Ю. Гончарова, що підпорядковувалася О. Бенкендорфу були залізничні поліцейські управління [1]. Ці поліційні підрозділи мали прискіпати зловживання, правопорушення, вуличні заворушення

та забезпечувати дотримання законності, правопорядку підданими. Процесуальними нормами діючого законодавства у сфері судочинства (ст. 250–258 «Устава Уголовного Судопроизводства») визначалось, що військовослужбовці транспортної жандармерії в разі виявленнями правопорушення повинні протягом 24 годин проінформувати судового слідчого та прокурора, у випадку їхньої відсутності – самостійно здійснити слідчі дії. Судово-слідчі обов'язки жандарма поліцейного управління залізниці передбачали здійснення слідчих дій та виконання різного характеру доручень судових установ. Згідно діючих процесуальних норм (стаття 261/9 «Устава Уголовного Судопроизводства») жандарми поліцейного управління залізниці фактично виконували функції загальної поліції у справах пов'язаних з виявом вчинених правопорушень та розкриттям злочинів.

Але ще протягом року тривала організаційна робота по остаточному кадровому укомплектуванню нового корпусу жандармів, яке завершилось 28 квітня 1827 р. у зв'язку з затвердженням спеціального «Положення про корпус жандармів», за яким створювалась централізована вертикальна система жандармських органів, яка складалась, як з вищого центрального апарату, так і окружних, очолених жандармськими генералами, що охоплювали 8–11 губерній і поділялися на 4–6 відділень на чолі з офіцерами (військові звання яких були від майора до полковника). О.Бенкендорф неабияку увагу приділяв офіцерам, яких призначували на посади начальників відділень, привірюючи їх значення до ролі дипломатичних посланників чи послів у Лондоні, Відні, Берліні або Парижі.

На кінець 1828 р., за підрахунками російського дослідника І.Оржеховського, кількість жандармів складала 4278 осіб, в тому числі 3 генерала, 201 офіцер, 3617 рядових, 457 цивільних службовців.

Новим етапом у становленні транспортної жандармерії стало затвердження 1 липня 1836 року «Положення про Корпус жандармів».

З прийняттям у 1861 році «Положення про поліцейні управління Санкт-Петербурзько-Варшавської і Московсько-Нижньогородської залізниць» завершується процес організаційного оформлення транспортної жандармерії, як окремого поліцейного підрозділу в системі міністерства шляхів та сполучень, жандармської поліцейної управління якої підпорядковувались інспекторам відповідних залізниць.

Отже, цілком справедливою, на наш погляд, є оцінки сучасних українських та російських дослідників, які стверджують, що ідея використання існуючих вже жандармських підрозділів для підтримки правопорядку не була «винаходом» генерал-лейтенанта (з 1832 р. – графа) О.Бенкендорфа, а більше всього було простим прилаштуванням існуючих європейських зразків поліцейних інститутів до російських імперських реалій.

З 1826 р., з часу створення з ініціативи графа О.Бенкендорфа корпусу жандармів, бере свій початок і історія становлення такого окремого жандармського підрозділу, як поліцейні управління залізниць в Російській імперії.

Список використаних джерел

1. Вискочков Л. Николай I / Л.Вискочков. – М.: Молодая гвардия – Жизнь замечательных людей, 2003. – С.135.
2. Волков С. Русский офицерский корпус / С.Волков. – М., 1993.
3. Гончарова Ю. Жандармские полицейские управления железных дорог, 1867–1917 гг. Дис. канд. юрид. наук / Ю.Гончарова. – М., 2003.
4. Гордін Я. Мятёж реформаторов / Я.Гордін. – Л., 1989.
5. Григорьев Б. Колоков Б. Повседневная жизнь российских жандармов / Б.Григорьев, Б.Колоков. – М., 2007.
6. Деревнина Т. Политическая полиция при Николае I. Освободительное движение в России / Т.Деревнина // Вып. 4, Саратов, 1975.
7. Ейдельман Н. Революция сверху России / Н.Ейдельман. – М., 1989.
8. Енциклопедія історії України, Т.3. – К., 2005.
9. Енциклопедія сучасної України, Т.9. – К., 2009.
10. Єрошкін Н. Крепостническое самодержавие и его политические институты / Н.Єрошкін. – М.,1981.
11. Керсновский А. История Русской армии / А. Керсновский. – М., 1999, Т.1.
12. Ключевский В. Курс русской истории. Ч.5 Соч. В 9 т. Т.5 / В. Ключевский. – М.,1989.

13. Коляда І. Декабристи в Україні: дослідження й матеріали / Наук. Ред. проф. Г.Казьмирчук. – К.: Ін-т. іст. України НАН України; Київ. нац. унів-т імені Тараса Шевченка. – Т.4. – 2005.
14. Корнілов А. Курс истории России XIX в. / А.Корнілов. – М.,1993.
15. Лемке М. Николаевские жандармы и литература. 1826–1855 / М.Лемке. – СПб., 1909.
16. Міроненко С. Самодержавие и реформы / С.Міроненко. – М., 1989.
17. Міроненко С. Страницы тайной истории самодержавия: политическая история России первой половины XIX столетия / С.Міроненко. – М., 1990.
18. Олейников Д. Бенкендорф / Д.Олейников. – М.: Молодая гвардия. – Жизнь замечательных людей, 2009.
19. Оржеховский И.В. Самодержавие против революционной России (1826– 1880 гг.). – М., 1982.
20. Пипін А. Общественное движение в России при Александре Первом / А. Пипін. – СПб., 1909.
21. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 2–е. Т.1. – СПб., 1830, №449.
22. Сизенко А. Спецслужбы России и СССР. От приказа тайных дел до наших дней / А. Сизенко. – Ростов – на Дону, 2010.
23. Сироткін В. Наполеон и Александр I: Дипломатия и разведка Наполеона и Александра I в 1801–1812гг./ В. Сироткін. – М., 2003.
24. Стогов Е. Записки жандармского штаб-офицера эпохи Николая I / Е. Стогов. – М., 2003.
25. Троцький А. III отделение при Николае I / А.Троцький. – Л., 1990.
26. Чукарьов А. Тайная полиция Николая I (1826–1855). / А. Чукарьов // Кн. 1,2. – Ярославль 2002.
27. Шильдер Н. Император Николай Первый, его жизнь и царствование / Н.Шильдер. – М., 1997. Т.1.
28. Юридична енциклопедія, Т.2. – К., 1999.

Коляда І.А., Вергун С.І. Транспортная жандармерия: к истории становления полицейских управлений железных дорог в Российской империи

Раскрыт этап становления транспортной жандармерии, ее роль и место в системе правоохранительных органов Российской империи.

Ключевые слова: жандарм, Особый Корпус жандармов, транспортная жандармерия, А.Бенкендорф, полицейские управления железных дорог.

Kolyada, I.A., Vergun, S.I. The Transport Gendarmerie: back to the History of the Railway Police Department's Formation

Made by initial stages of the transport gendarmerie's formation are shown. Role and place of the transport gendarmerie in the system of law-enforcement agencies in Russian Empire in the period of its early functioning are unfolded.

Key words: the transport gendarmerie, A.Benkendorf, the Railway Police Department, statements.